

روسیه و روس‌ها
از پس افسانه‌ها و اوهام

نویسنده:

ولادیمیر مدینسکی

سرشناسه:

مدینسکی، ولادیمیر، ۱۹۷۰ - م.

Medeinski, Veladeimer

عنوان و نام پدیدآور:

روسیه و روس‌ها از پس افسانه‌ها و اوهام / نویسنده
ولادیمیر مدینسکی؛ مترجم گروهی از مترجمان
[انتشارات بین‌المللی الهدی]:

مشخصات نشر:

تهران: انتشارات بین‌المللی الهدی، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری:

۲۲۶ ص.: مصور، جدول: ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.

شابک:

۹۷۸-۹۶۴-۴۳۹-۷۵۸-۵

وضعیت فهرست‌نویسی:

فیا

یادداشت:

عنوان اصلی: О том, кто й кога сочїняп
мїфы о россїй.

موضوع:

روسیه

موضوع:

Russia

شناسنامه افزوده:

موسسه الهدی

شناسنامه افزوده:

Alhoda International, Cultural, Artistic &
Publishing Institution

رده‌بندی کنگره:

۱۳۹۷ چ ۹/م ۴/۷۶/۵۱ DK

رده‌بندی دیویی:

۹۴۷/۰۸۶

شماره کتابشناسی ملی:

۵۳۴۱۴۴۴

روسیه و روس‌ها از پس افسانه‌ها و اوهام

نویسنده: ولادیمیر مدینسکی

مترجمان: فرزانه شفیعی، مریم قدیانلو،

سارا سلیمانی، رقیه کرامتی نیا و محسن بیگی

سروراستار: سیدحسین طباطبائی

ناشر: موسسه فرهنگی، هنری و انتشارات

بین‌المللی الهدی

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۷ هـ ش

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۳۰۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۳۹-۷۵۸-۵

نشانی: خیابان ولی‌عصر (ع) نرسیده به تقاطع

فاطمی، شماره ۱۹۲۴

صندوق پستی: ۴۳۶۳ - ۱۴۱۵۵

تلفن: ۳-۱-۸۸۹۳۴۳۰ - ۳-۸۸۹۵۰۰۳ - ۰۲۱

فابری: ۲۱-۸۸۹۰۲۷۲۵

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

موسسه فرهنگی، هنری و انتشارات بین‌المللی الهدی
Alhoda International, Cultural, Artistic &
Publishing Institution

دارالهدی الثقافية والفنية للنشر الدولي

Tehran - P.O.Box: 14155-4363

www.alhodagroup.ir

Tel: +98 21 88895003

فهرست مطالب

۷	مقدمه ویراستار
۱۱	سخن مؤلف
	مخاطب این کتاب کیست و هدف آن
۱۲	چیست؟
	منشأ افسانه‌ها درباره روسیه و
۱۵	تأثیرات آن‌ها
	فصل اول: چه نیازی به افسانه‌سازی
۱۷	برای روسیه هست؟
۲۴	افسانه‌های سیاسی درباره روس‌ها
۳۴	افسانه‌های سیاسی در داخل روسیه
۶۰	خطرات برای روسیه
۶۹	فصل دوم: انواع افسانه
۷۲	افسانه‌ها به چه کار می‌آیند؟
۷۸	تفکرات قالبی (استروتیپ‌ها)
۸۴	افسانه‌های «ثبت» و «شوم»
۹۳	افسانه‌های شوم
۱۰۰	افسانه‌های سیاسی
۱۲۱	فصل سوم: افسانه‌های روسیه باستان
۱۲۲	تاریخ‌نگاری
۱۲۷	قصه‌ها و حماسه‌های روسی
۱۳۴	تصویر روس مسیحی
۱۳۹	افسانه‌های معاصر درباره روس باستان
۱۴۵	فصل چهارم: افسانه‌های مسکو
	تاریخ مسکو، افسانه‌های آن در مورد
۱۴۵	روسیه

- ۱۴۸ افسانه «روم سوم»
- افسانه در باب شکل‌گیری ارتباطات
- ۱۴۸ خاندان سلطنتی
- ۱۴۸ افسانه آندری پروازوان
- ۱۴۹ افسانه‌های دوران رومانوف‌ها
- ۱۵۱ نظر خارجی‌ها درباره روسیه
- ۱۶۸ بله ببینید چه کسی می‌نویسد!
- ۱۷۱ انتخاب کلیشه‌های مناسب
- ۱۷۵ نقاط گسست
- ۱۷۸ درباره کشورهای خوب و بد
- ۱۸۰ اساس افسانه‌های سیاه درباره روسیه
- فصل پنجم: تحول پتر و افسانه‌های جدید
- ۱۸۵
- افسانه‌ها در باب ارتش و نیروی دریایی
- ۱۸۵
- ۱۹۱ ناوگان جنگی الکسی میخایلاویچ
- ۱۹۲ ساختن یا از بین بردن؟
- ۱۹۶ درباره گیاهان نافع
- ۲۰۰ شیوه اقتباس
- ۲۰۳ بزرگ‌ترین گناه پتر
- ۲۱۰ ترس و پیش‌داوری
- ۲۱۶ داستان پرچم

مقدمه ویراستار

دنیای کتاب روسیه در سال ۲۰۱۰ میلادی، با انتشار سری کتاب‌هایی با عنوان «افسانه‌هایی درباره روسیه» به قلم نویسنده‌ای جوان و جویای نام، که پله‌های ترقی در سلسله مراتب حاکمیت در روسیه را به سرعت طی می‌کرد، با پدیده‌ای جدید مواجه شد. پدیده‌ای که ضمن به چالش کشیدن برخی باورها و برداشت‌های تقریباً نهادینه شده در ذهن جامعه روس، با اقبال شگفت کتاب خوانان این کشور نیز مواجه گردید و بازار کتاب روسیه را که از سال‌های پس از فروپاشی در رکود و خمودی آشکاری به سر می‌برد، به تکاپو و تحرکی چشمگیر واداشت. فروش بیش از یک میلیون نسخه از این مجموعه، گواهی روشن بر تأثیری است که مدینسکی با آثار بحث برانگیزش در بازار کتاب روسیه بر جای گذاشته است.

و اما ولادیمیر مدینسکی چه می‌گوید و مدّعی اصلی‌اش در آثار سیزده گانه‌ای که با عناوین مختلف ولی تحت سری «افسانه‌هایی درباره روسیه» نوشته است چیست؟ چه عناصر یا در واقع چه ایده‌ها و نظریاتی کتاب‌های او را تا این حد مورد توجه قرار داده و از سوئی با استقبال چشمگیر خوانندگان و از سوی دیگر با نقدهای آتشین منتقدان مواجه ساخته است؟

مدینسکی با این فرض اولیه که تاریخ روسیه با سیاه نمائی‌ها و تحریفات عمدی از سوی مورخین غربی حتی برای مردمان روسیه نیز به‌درستی معرفی

نشده است، در سری «افسانه‌هایی درباره روسیه» به واکاوی روایت‌هایی می‌پردازد که به باور وی با وارونه جلوه دادن برخی واقعیت‌های فرهنگ، تاریخ، تمدن و آداب و رسوم مردمان سرزمین پهناوری که امروز روسیه نامیده می‌شود، تصویری مخدوش، غیرواقعی، سیاه و بعضاً حتی دهشتناک از روسیه و روس‌ها ساخته‌اند. او هم اصلی خود را در سری «افسانه‌هایی درباره روسیه» مصروف تبیین به زعم خود درست تاریخ روسیه با استناد به منابع اصیل ملی و بومی که بسیاری از آن‌ها در تاریخ‌نگاری‌های مرسوم و متعارف از روسیه مغفول واقع شده‌اند نموده است.

مدینسکی که از سال ۲۰۱۲، با انتخاب به‌عنوان وزیر فرهنگ روسیه توسط ولادیمیر پوتین، در بالاترین سطح حاکمیت فدراسیون روسیه حضوری مؤثر دارد، نماینده‌ای جسور و فعال برای جریان فکری سنت‌گرایان ناسیونالیست در منشور مختلف‌الاضلاع جریان‌های فکری و فرهنگی روسیه امروز است که در تقابلی آشکار با جریان‌های مدرن و غرب‌گرای این کشور بوده و از این‌روست که سری «افسانه‌هایی درباره روسیه»، با نقدهایی بی‌محابا از سوی نمایندگان این جریان‌ها مواجه شده و در قالب مقالات، نشست‌ها، انتشار کتب و حتی مناظره و مباحثه رو در رو با وی طرح گردیده است.

به چالش کشیدن جدی آراء مشهور و متعارف در بین مورخین روس که به باوری فراگیر در سطح عموم مردم تبدیل شده است، و متعاقب آن تقدس‌زدائی از برخی چهره‌های تاریخی و برائت چهره‌هایی دیگر، مهم‌ترین ویژگی اندیشه‌ها و آثار مدینسکی است که در سری کتاب‌های فوق متجلی شده و برخی از آن‌ها به سبب جایگاه رسمی وی در کسوت وزیر فرهنگ روسیه در عالم خارج نیز محقق گردیده است.

تقدس‌زدائی از جایگاهی که تواریخ متعارف و مرسوم روسیه برای پتر کبیر به‌عنوان معمار روسیه مدرن قائل شده‌اند، اعاده حیثیت از چهره‌هایی همچون ایوان مخوف که به هر دلیل در روایت‌های عمدتاً برگرفته از آثار و منابع غربی به‌شدت منفی معرفی شده‌اند، نقد بی‌محابا و صریح برخی باورها و پندارهای نهادینه شده در ذهن و روان روس‌ها درباره تاریخ خود

و افکندن نوری تازه بر زوایای پنهان پاره‌ای اساطیر و داستان‌های کهن روس در راستای احیای هویت اصیل این مردم و پرده برداشتن از نیات غالباً سیاسی نهفته در پشت تصویرسازی‌های منفی صورت گرفته از روسیه و روس‌ها از جمله مهم‌ترین و چالش برانگیزترین موضوعات طرح شده در سری کتاب‌های «افسانه‌هایی درباره روسیه» است که خواننده منصف را با قرائتی متفاوت از آنچه تاکنون درباره تاریخ، فرهنگ، تمدن و آداب و رسوم روس‌ها خوانده یا شنیده است آشنا می‌سازد.

با ترجمه کتاب حاضر که عنوان اصلی آن «چه کسی و چه زمانی برای روسیه افسانه ساخته است» بوده و از اولین کتاب‌های سری «افسانه‌هایی درباره روسیه» است، خواننده فارسی زبان فرصت این را می‌یابد تا از زاویه‌ای دیگر به تاریخ و فرهنگ کشور بزرگ همسایه شمالی‌اش بنگرد. تاریخ و فرهنگی که به دلائلی مشابه با آنچه در دیگر نقاط جهان روی داده است، در ایران نیز آن‌گونه که باید، معرفی نشده است.

ترجمه این اثر دشوار که در مدتی کوتاه انجام پذیرفت، مرهون همت و پشتکار تحسین برانگیز سرکار خانم فرزانه شفیعی و همراهی صمیمانه گروه مترجمین همکار ایشان بود که شایسته است در اینجا از همه آنان صمیمانه قدردانی نمایم.

امید که ترجمه و انتشار این کتاب، گامی دیگر در راستای تعمیق شناخت اهالی فضل و فرهنگ فارسی زبان از کشور بزرگ و پهناور روسیه باشد.

سیدحسین طباطبائی

شهریور ماه ۱۳۹۷

سخن مؤلف

و.ر. مدینسکی

«چه کسی و چه زمانی برای روسیه افسانه ساخته است.»
در عرض چهار سال از عهده هیتلر برآمدیم، مبارزه‌ای تنگاتنگ و وحشتناک بود، اما تا آخر و قاطعانه پیش رفتیم. با این وجود، پنج قرن است با افسانه‌های میخوارگی، خونریزی و پلیدی که سرتاپای تاریخ ما را فراگرفته است، مبارزه‌ای بی‌نتیجه می‌کنیم.

زمانی که مردم روس یادگیرند چگونه افسانه‌های سیاه سیاسی را شناخته و آن‌ها را خنثی کنند، به کشور و تاریخشان افتخار خواهند کرد. درست همان‌طور که جاده‌ها را مین روبی و خنثی می‌کنند این افسانه‌ها نیز به مثابه مین‌های ایدئولوژیک در مسیر تمدن آینده‌اند که باید خنثی شوند. این کتاب به شما کمک می‌کند تا منشاء و دلیل این افسانه‌سازی را که تا به امروز مورد استفاده سیاستمداران و مورخین غربی (و نه تنها آن‌ها) بوده است را بیابید.

بخوانید، بیندیشید، بحث کنید.

هیچ ملتی همچون ملت روس، این‌گونه آماج دروغ، تهمت و یاوه‌های دور از واقعیت قرار نگرفته است.

کاترین کبیر - آلمانی تبار

رودهای سیبری اسب‌های آبی را پرورش می‌دهند. اگر آن‌ها از خواب زمستانی برخیزند، اهالی سیبری آن‌ها را شکار کرده و می‌فروشند.

متیو. کالبرایت پری^۱

اقتباس از گزارش برای پارلمان، سال ۱۷۴۲

مخاطب این کتاب کیست و هدف آن چیست؟

این کتاب برای چه کسانی نوشته شده است؟ شاید این‌گونه به نظر برسد که خواننده غیرروس با تصوراتی که بر پایه افسانه‌های مختلف درباره روسیه دارد، بیش از همه به این کتاب نیاز داشته باشد. افسانه‌ها، موضوعاتی هستند که در گذشته‌های دور پدید آمده و از همان زمان به شاکله‌های ذهنی محکم درباره روسیه بدل شده‌اند. با این حال، مؤلف تردید دارد که اهالی لس آنجلس، بریستول یا ژنو در حالی که از شدت بی‌صبری لرزه بر اندامشان افتاده، به قفسه‌های کتاب فروشی‌ها هجوم آورده و با خواندن صفحات این کتاب آه کشیده و با شگفتی تمام بگویند: «که این‌طور! پس معلوم می‌شود که این روس‌های اسرارآمیز وُدکا را از شیر سماور نمی‌نوشند، صبح‌ها دندان‌هایشان را مسواک می‌کنند و با شنیدن کلمه اختصاری «کا.گ.ب.» عرق سرد بر بدنشان نمی‌نشیند. چه کسی فکرش را می‌کرد!». نمی‌توان انتظار داشت کسانی در صف اول مطالعه آنچه در واقع تقبیح شاکله‌های ذهنی و باورهایشان است بایستند. ما انتظار نداریم که فرانسوی‌ها، آمریکایی‌ها یا سوئدی‌ها بعد از چاپ این کتاب، به چشم احترام و علاقه به روسیه بنگرند.

این کتاب در وهله اول برای روس‌ها یا به عبارت درست‌تر، برای اهالی روسیه نوشته شده است. مخاطب کتاب خودِ ما هستیم. زیرا ما بسیاری اوقات از جدا کردنِ سره از ناسره در تاریخ کشورمان عاجزیم. سال‌ها از زبان خارجی‌ها درباره گرایش خودمان به میخوارگی، دزدی، قساوت و علاقه بیمارگونه به حاکمان ظالم شنیده‌ایم و کم‌کم به این باور درباره خودمان رسیده‌ایم. پوشکین در زمان خود به درستی سروده است:

ذهنت را به علم مشغول داشتی،

چهره پاک حقیقت را دریافتی،

به نرمی به بیگانگان دل بستنی،
و خردمندانه از خودی‌ها دل کندی.

***

از ناکامی‌هایمان دست شستی،
با لبخند تمسخر به خبرها گوش سپردی،
آنگاه قفسه‌های شکسته از ما گریختند
و پرچم افتخار ما نابود شد.

ما همیشه به آنچه در مدرسه تحت عنوان تاریخ میهن می‌خواندیم باور می‌کردیم، غافل از این که مورخین قرن‌های متوالی حقایق و رخداد‌های تاریخی را به خواست حاکمان وقت و به نفع آن‌ها نگاشته‌اند. هدف ما این نیست که در این کتاب آنچه دنیا و اهالی فدراسیون روسیه درباره ما فکر می‌کنند را انکار کنیم و قصد نداریم که مردم روسیه را منزّه از مستی و میخوارگی و پاکترین انسان‌ها در کره زمین و مردمانی دموکرات و متعادل معرفی کنیم.

در این کتاب از دو واژه «روس^۱» و «روس‌ها» به معنی اهالی روسیه استفاده شده است، یعنی افرادی که زبان مادری آن‌ها روسی است و بدون توجه به وابستگی قومی، حامل فرهنگ روس هستند. واژه «اهالی روسیه^۲» که باریس یلتسین^۳ با لحنی تکرارنشده در سخنان خود بکار می‌برد، با طبع مؤلف سازگار نیست و واژه‌ای غیرواقعی و متروک به نظر می‌رسد.

بدیهی است در بین ملتی که شمار آن‌ها به بیش از یکصد و پنجاه میلیون نفر می‌رسد، هر کسی را می‌توان یافت، از ورنادسکی^۴ استاد دانشگاه و لامانوسوف^۵ نابغه جهانی گرفته تا چیکاتلوی^۶ مبتلا به مانیا و مالوت اسکوراتوف^۷ قاتل.

1. Русский, русские

2. Россиянин

3. Boris Eltsin

4. Vladimir Ivanovich Vernadski

5. Mikhail Vasilevich Lomonosov

6. Andrei Romanovich Chikatlo

7. Maluta Skuratov

از این ملت، عده ای هم طرفدار گروزی^۱ هستند و معتقدند که گریگوری لوکیانوویچ اسکوراتوف - بلسکی (نام واقعی مالوت اسکوراتوف) وفادار واقعی به تزار مقدس بوده است. اگر می‌خواهید با این گروه آشنا شوید، حتماً سری به رستوران «آپریچنیک»^۲ در منطقه زاماسکوارچیه^۳ بزنید. در این رستوران شما شانس این را دارید که سر میز کناری، میخایل لئونتیف^۴ را ببینید.

به دلایلی از این نوع، من جستجو در بین نظرات افراط گرایانه را وظیفه خود نمی‌دانم. وظیفه من این است که به تاریخ مراجعه کنم و گاه به سراغ آمار و ارقام خسته‌کننده بروم تا نشان دهم که تاریخ روسیه خون‌بارتر از تاریخ اروپا و به‌ویژه تاریخ کشورهای آسیا و آفریقا نبوده است. برای نیل به این هدف باید نشان داد که ملت روس از مردمی سخت‌کوش و سازنده و نه غول‌هائی دائم‌الخمر تشکیل شده است. همه چیز با مقایسه روشن می‌شود و ما در این کتاب به مقایسه می‌پردازیم.

در کتاب حاضر به دنبال استدلال‌هایی از این دست که «در عوض آن‌ها سیاه‌ها را به دار می‌آویختند!» نباشید. این رویکرد برای ما جالب نیست. به دار می‌آویختند یا نمی‌آویختند، به خودشان مربوط است. به دنبال این نیستم که خواننده را متقاعد کنم «روسیه کشور فیل‌ها» است. فیل یک حیوان وحشی در آن سوی آب‌ها است، با آن چه کار داریم؟ وظیفه‌ای که پیش روی من قرار گرفته، جدی‌تر و جالب‌تر است.

من اطمینان دارم که روسیه تمام دلایل لازم برای افتخار کردن به تاریخ و چهره‌های تاریخی خود را دارد. اگر چنین نبود، روسیه امروز، روسیه قوی، فاخر، توسعه یافته، فرهنگی و دموکرات نیز وجود نداشت. کم مانده بود از واژه «متحد» هم استفاده کنم که البته خواننده علاقمند به مسائل سیاسی بر من می‌بخشد. اگرچه لازم نیست در هر واژه‌ای به دنبال سیاست بگردیم. مگر پوشکین شاعر نامدار روس ننوشته است: «تمام تاریخ روسیه... تلاش آن

۱. ایوان گروزی یا همان ایوان مخوف تزار روس

2. Oprichnik

3. Zamoskvorechie

4. Mikhail Leontiev روزنامه نگار و مجری تلویزیون که مسئولیت دپارتمان اطلاعات و تبلیغات ریاست جمهوری را نیز برعهده دارد.

برای دستیابی به اتحاد است»؟

سلطه ایدئولوژیک غرب به مراتب خطرناک‌تر از سلطه نظامی آن است. خودتان قضاوت کنید: ما از سال ۱۷۹۹ تا ۱۸۱۵ به مدت ۱۶ سال با وقفه‌هایی چند مشغول مبارزه با ناپلئون بودیم. در سال ۱۸۱۲ خطرناک‌ترین حمله آن‌ها ظرف کمتر از شش ماه خنثی شد.

در عرض چهار سال از پس هیتلر برآمدیم، مبارزه‌ای تنگاتنگ و وحشتناک بود، اما تا آخر و قاطعانه پیش رفتیم. با این وجود، پنج قرن است با افسانه‌های میخوارگی، خونریزی و پلیدی که سراسر تاریخ ما را در بر گرفته است، مبارزه‌ای بی‌نتیجه می‌کنیم.

زمانی روس‌ها به کشور و تاریخشان افتخار خواهند کرد که یاد بگیرند چگونه افسانه‌های سیاه سیاسی را شناخته و آن‌ها را خنثی کنند. درست همانگونه که جاده‌ها را مین روبی و خنثی می‌کنند این افسانه‌ها نیز به مثابه مین‌های ایدئولوژیک در مسیر تمدن آینده‌اند که باید خنثی شوند.

برای نیل به این هدف، باید منشاء و دلیل این افسانه‌سازی را که تا به امروز مورد استفاده سیاستمداران و مورخین غربی (و نه تنها آن‌ها) بوده است را بیابید.

وقت آن رسیده که افسانه‌های تاریخی را به‌طور کامل بشناسیم و با کارکرد آن‌ها آشنا شویم. بدانیم این افسانه‌ها از کجا آمده‌اند و چه کسی از آن‌ها نفع می‌برد. چه کسانی و با چه اهدافی از این افسانه‌ها در داخل کشور حمایت می‌کنند و چه تأثیرات مخربی بر جامعه دارند. کتاب حاضر به همین موضوع می‌پردازد.

منشأ افسانه‌ها درباره روسیه و تأثیرات آن‌ها

ابرقدرت سیاه با لکه‌های قرمز بر چاه کره زمین نشسته بود... در اطراف چاه انبوه نگهبانان ایستاده بودند و انعکاس آتش، فلزاتی که در چنگالشان بود را به رنگ قرمز درمی‌آورد.

بلینکوف آ. ۱. «روسیه و شیطان»